

Les millors obres de les lletres gironines (21) Els virreis de Catalunya

La monarquia, als territoris conquerits, especialment les colònies americanes, nomenava un delegat que actuava en el seu nom: era el virrei que tenia poder absolut. A Catalunya aquests personatges tingueren una molt trista presència i actualitat. Joan Reglà en fa en aquest llibre una dissecció sintètica i acurada.

Jospe Maria Figueres
PROFESSOR DE LA UAB

Els *virreis de Catalunya*, de Joan Reglà, assolí una molt bona projecció des de la primera edició del 1956 (Teide) a les que segueixen de Vicens Vives: 1961, 1970, 1980 i 1987 i la darrera el 1991 al diari *El Observador de la Actualidad*. L'estudi formà part d'un ambiciós projecte, una història de Catalunya que no pogué tenir aquest nom de col·lecció per la constant censura contra la cultura catalana. La col·lecció es va haver de batejar com «Biografies catalanes»... La raó de fons, el secular odi a la diferència. La col·lecció se'n ressentí però la història dels segles XVI i XVII fou gràcies als prescs de Jaume Vicens i Vives més coneguda. Aquest diu a l'«Advertiment» inicial que *Els virreis de Catalunya* «d'en Reglà no solament vénen a omplir un buit –com sol dir-se d'habitad-, sinó a foragitar els nombrosos tòpics que el vorejaven.» Afegeix: «Aquest llibre és l'escuma de quatre anys de recerques en els nostres arxius». Pròleg breu, farcit d'elogis on remarca que Reglà aixeca parets mestres del futur edifici de la nostra història de dos segles.

El treball és dividit en dues grans parts, la Catalunya del període com una presentació i la segona, extensa, dedicada als virreis. En la primera estudia societat, economia, institucions polítiques i cultura i els costums, esdevenint una molt precisa i sintètica introducció per penetrar en els noms

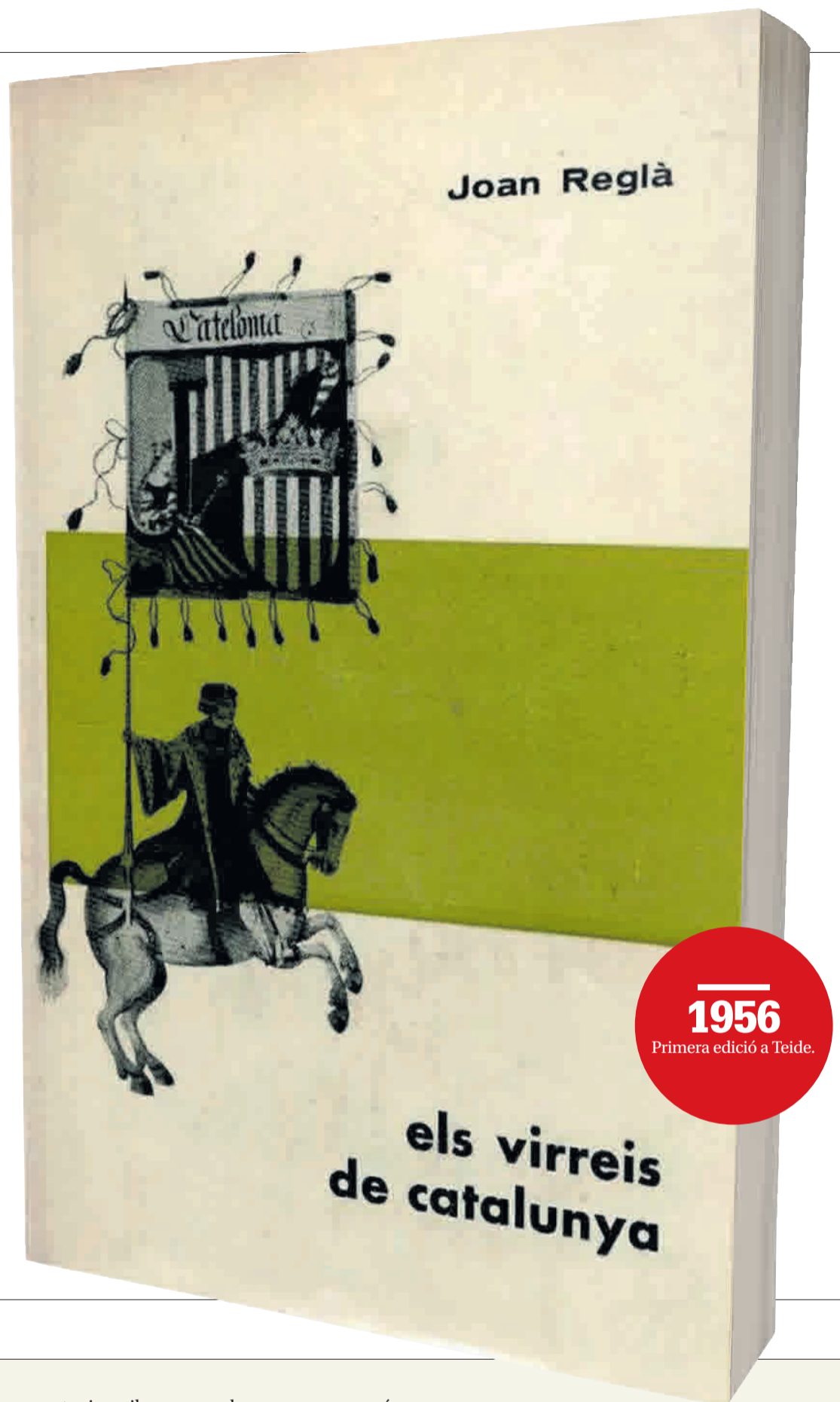
Entre bruixes i bandolers, virreis i bisbes

que regiran Catalunya sota Carles V, Felip II, Felip III, Felip IV i Carles II. Cal indicar que Catalunya tanmateix tenia les pròpies institucions mentre el lloctinent reial i el règim dels furs, en paraules de Reglà: «impliava una actitud estàtica, defensiva, de parapetar-se darrera de reductes legals per obstaculitzar el progressiu desenrotllament de la monarquia cap al poder absolut.»

Reglà s'ocupa dels virreis de Carles V, Felip II, Felip III, Felip IV i Carles II. S'hi nota el pas de la censura, per exemple sobre 1640 en relació als allotjaments de les tropes castellanes pels camperols catalans diu: «escenes de dramatisme –Riudarenes, Santa Coloma de Farnés, Palautordera-, a les quals la documentació que hem manejat permetria d'afegir molts detalls més.» Reglà exposa la visió general amb prolixitat i minuciositat en esmentar cartes i íntims, per exemple, parlant de costums i moralitat ens

explica interioritats de la vida quotidiana. Amb més raó hauria d'esmentar episodis que provoquen conflictes. Però no ho pot fer.

Reglà no s'està, però, de dir que la cessió del Rosselló, i els altres comtats, a França era «ilegal» perquè no ho ratificaren les Corts Catalanes segons disposaven les constitucions vigents aleshores a Catalunya. El 1974 en la seva *Historia de Catalunya*, tant elogiada per Jesús Pabón, esmenta la persecució i genocidi també amb paraules suaves, escriu «*restricciones*», Franco és viu encara però pot reproduir documents. Així citant el Consejo de Castilla: «*todo se deberá formar en lengua castellana... actuando en lengua castellana*, (...)» i el rei hauria d'ordenar «*que en las escuelas de primeras letras y de Gramática no se permitan libros en lengua catalana, escribir ni hablar en ella dentro de las escuelas y que la Doctri-*

Un fragment

El Corpus de Sang

L'episodi tan mitificat de la revolta dels segadors del 1640 amb una revolta davant els sempre i mai ben resolts problemes derivats de l'estatge de les tropes castellanes a les cases dels naturals del país i les arbitrietats despòtiques del poder, provocà una revolta a les portes de la guerra amb França que durà el 1641 al 1652 en un marc alhora de guerra civil catalana, d'episodi de la guerra dels Trenta Anys i de guerra entre les monarquies castellana i francesa.

« La revolta dels camperols, gairebé general pel mes de maig de 1640, i la seva transformació en la revolució catalana van conèixer el seu punt culminant amb motiu de la jornada barcelonina del Corpus de 1640 (7 de

juny), amb l'entrada habitual dels segadors a la ciutat. Es tan errònia la descripció de Melo amb la 'degollina de castellans' com la pintura idealista dels autors que han vist en aquella jornada un alçament patriòtic. Fou la diada en què els elements revolucionaris

van començar a imposar llurs punts de vista i la que simbolitza el desencadenament del terrorisme contra l'alta burgesia i la major part de l'aristocràcia.

A les roques de Sant Bertran, quan, fugitiu de les turbes que atacaven les Drassanes,

pretenia arribar a una galera genovesa, morí el comte de Santa Coloma. El nou virrei, duc de Cardona, que ja havia exercit dues vegades el càrrec, intenta, amb la carta donada per Olivares, restablir l'ordre; però si d'un costat, tenint en compte l'actitud de la Generalitat, era gairebé impossible d'aturar el moviment revolucionari, de l'altre –Madrid– ho era també d'acceptar la condició exigida pels catalans moderats: la retirada de l'exèrcit, no solament per raons de prestigi, sinó per imperatius estratègics. El raonament d'Olivares era que si Catalunya, durant la campanya de Salses, no havia proporcionat més que 12.000 homes, el rei no podia cometre la imprudència de retirar les tropes i deixar que els catalans s'enkarreguessin de resistir els francesos. En definitiva, el comte-duc no estava disposat a deixar la seguretat peninsular a mans dels catalans. La mort del duc de Cardona –22 de juliol– deixà orfe el principat de la per-

sona que encara podia deturar el curs dels esdeveniments. La revolta immediata de Tortosa, que des del mes de juny substituïa Barcelona com a port d'embarcament cap a Itàlia, precipità els aconteixements. El 31 de juliol, Olivares, de mala gana, va prendre la decisió de reduir per la força els catalans. Dos dies abans, el rei havia comunicat als consellers de Barcelona el nomenament com a virrei del bisbe García Gil Manrique, que jurà el càrrec el 3 d'agost. Fracassat l'intent de constituir una República catalana independent –que durà set dies, del 17 al 23 de gener de 1641–, en la data darrerament citada Claris va proposar a la Junta dels Braços generals del principat la idea, que fou acceptada, de proclamar el rei de França Lluís XIII comte de Barcelona. Tres dies després, catalans i francesos guanyaren a les tropes de Felip IV la batalla de Montjuïc. (No reproduïm les notes)

na cristiana sea y la aprendan en castellano» i palesa la perfídia reial quan al·ludeix a «modernitzar» l'ensenyament, suprimint el llatí per entronitzar el castellà. Als territoris on no era natural, això és als catalans!

reprodueix tant les instruccions com conceptes de la Reial Cèdula del juny de 1768 de Carles III en les famoses paraules de Felip V adreçades als catalans: «se procuremànosamente ir introduciendo la lengua caste-

llana en aquellos pueblos... Pondrà el corredor el mayor cuidado en introducir la lengua castellana, a cuyo fin dará las providencias más templadas y disimuladas, para que se note el efecto, sin que se note el cuidado.»

1980
Quarta edició a Vicens Vives.

1991
Darrera edició al diari El Observador.

2012
Edició a Urgoiti d'escrits sobre els sectors populars.

Joan Reglà

Un historiador productiu i sense enemics

L'historiador especialitzat en l'època moderna Joan Reglà i Campistol (Bàsca-ra, 1917 - Sant Cugat del Vallès, 1973) tingué una decidida vocació d'historiador i fou professor i acadèmic notable. Llicenciat en Filosofia i Lletres estigué molt relacionat amb Jaume Vicens Vives a qui es vinculà en activitats docents i editorials, en la seva càtedra de Barcelona fou professor ajudant i professor adjunt a començaments dels cinquanta. Es doctorà amb la tesi *Francia, la corona de Aragó i la frontera pirenaica. La lucha por el Valle de Arán. Siglos XIII-XIV* (1951). Guanyà una càtedra a Santiago de Compostel·la, no l'ocupà, la permutà per la de València, d'on fou catedràtic d'Història Moderna a la Facultat de Filosofia i Lletres (1959-1972) i també degà (1961-64). El 1971 anà a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), essent-ne degà el 1973. Havia d'anar a Girona però morí en plena etapa productiva...

Historiador d'anàlisi i de síntesi, segons Ernest Belenguier. La seva obra té un caire d'alta divulgació molt notable. Les primeres generacions d'historiadors de la UAB tinguérem en la seva *Historia de España* (1963) un extens manual –amb també Ubieto i Jover–, elaborat amb precisió i rigor, igual que tota la seva obra com *Aproximació*, la posterior, *Introducció*, a la història del país valencià (1968 i 1969) que contribuïren al procés de presa de consciència de la identitat pròpia valenciana enmig de la buidor i misèria intel·lectual de la historiografia dominant franquista; *Aproximació a la història de la Corona d'Aragó* (1969) o la *Història de Catalunya* (1969-72) en la que també col·laborà i va dirigir. Destacà en monografies que han estat, i són encara, útils, i així el segle XVI i XVII el té com un dels historiadors de referència: *La cuestión morisca y la coyuntura internacional en tiempos de Felipe II* (1953); *Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler* (1961), en col·laboració amb Joan Fuster; *El bandolerisme català* (1962) traduïda el mateix any a l'espanyol, i reeditada amb el títol *El bandolerisme català del Barroc* (1966); *Estudios sobre moriscos* (1964); *Bandoleros, piratas i hugonotes* (reedició reformada de *Felip II i Catalunya* (1956) que apareix el 1969 i que serà traduïda el mateix any a l'espanyol). En el cicle de conferències dedicat a historiadors catalans que

la Societat Catalana d'Estudis Històrics va organitzar i publicar el 2011 (consultable a www.iec.cat), Ernest Belenguier s'ocupà d'ell a «La bonhomia històrica de Joan Reglà», fent referència al caràcter d'una persona que no tenia enemics, que era fàcilment estimable per tothom. Manifesta com Reglà feu un forat en la cleda franquista i pogué obrir un camí del que som deutors per a la història catalana en una època totalitària. Elogia el mèrit de l'obra sobre els bandolers, i d'altres, i no s'està de desqualificar a suposats deixebles que no han comprès al mestre, cas, diu, de Ricardo García Cárceles en el seu *Felipe II y Cataluña* del que Belenguier afirma que no entén el motiu perquè el deixeble plagia el títol al mestre i en remarca les contradiccions en les que entra sobre les capacitats del rei si pot ser motor polític o no. Contràriament el seu *Felip II i Catalunya* va rebre el premi Aedos de biografia (1955).

Comprendre el món, amb elogis de Mariano Peset arran la primera edició del 1967 és una obra assagística, reeditada per la Universitat de València com a homenatge al qui fou prestigiós professor, i basada en fets que vol acotar una interpretació historiogràfica a les transformacions que paulatinament van tenint lloc. Ací apareix un Reglà profund i seriós que es fixa en revoltes i revolucions, canvis diversos i en la voluntat d'aquella història total, integral, hereva de l'Escola dels Annals on no era només la política sinó també la societat –demografia, economia...– i les mentalitats i ideologies, etc. el que impulsava, catalitzava o provocava aquests canvis. En aquesta obra el títol ens indica la substitució de l'historiador jutge per l'historiador que es proposa comprendre tot i les implicacions ideològiques, humanes de l'historiador que a diferència, diu, del químic no sempre pot garantir l'objectivitat de les seves conclusions. No ho indica però a més de gran i bon historiador fou un historiador honest.

Li ha estat dedicat un volum d'homenatge per part dels seus deixebles (1975) i Albert Riera Pairó va escriure *Joan Reglà i Campistol, professor i historiador* (1917-1973) editat per la Comissió d'Homenatge a Joan Reglà en el seu Bàscara nadiu el 1984 i que també el nomenà el mateix any fill predilecte.